

ПРИНЦИПИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІДЕЙНО-ХУДОЖНІХ КОНЦЕПТІВ У ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА: РЕЦЕПЦІЯ ДМИТРА ДОНЦОВА

В.В. Колжуніна

У статті досліджуються світоглядні та творчі ідейно-художні образи Т.Шевченка з позицій Д.Донцова-літературознавця. З'ясовуються риси Д.Донцова як літературного критика.

Ключові слова: ідейно-художні образи, літературознавчі проблеми

Актуальність дослідження. Шевченкознавчі студії Дмитра Донцова вирізняються з-поміж численних літературно-критичних праць його сучасників та наступників (М.Зерова, М.Драй-Хмари, М. Євшана та багатьох інших), адже він не був фаховим знавцем творчості Кобзаря, але являв собою помітний талант, «не зв'язаний традицією» [4, с.373]. У сучасному науковому розумінні критик не репрезентував власної школи, стилю або напрямку. Але із кожної його мистецької розвідки проглядається індивідуальність, особистість майстра. Тут ми солідаризуємося із думкою Б.І. Антонича про те, що мистецтво, а відтак і науку, творять окремі одиниці, а не напрями.

Як показує аналіз фахових монографічних та періодичних видань, сміливі та неупереджені ідеї Д.Донцова знайшли достойне трактування в сучасному літературознавстві. Так, ще у 1996 році його візійно-філософські ідеї привернули увагу одеських науковців А. Панькова та Т. Мейзерську, а у наш час з'являються цікаві ґрунтовні розвідки О.Багана, Г.Сварник, С.Квіта, П.Іванишина та інших вчених. Проте шевченкознавчі студії науковця ще не були предметом окремого вивчення, хоча їх автор у своїх найкращих книжках продемонстрував *«креативний стиль мислителя і пропагатора ідеї, світоглядно цілісний погляд на історію і культуру...експресивність публіцистичної мови й пульсування живої думки»* (підкресл. – О.Баган)[1, 59]. Неоціненна вага Д.Донцова-літературознавця в сучасній філології, з одного боку, і брак всебічних та об'єктивних досліджень його шевченкознавчих розвідок, з іншого, зумовили актуальність нашої статті.

У період з 1922 по 1935 рік Д.Донцов написав понад п'ять статей про поетів та творчість ушанованого українського поета. Серед них, на наш погляд, найбільш яскраві «Козак із мільона свинопасів», «В мартівську річницю», «Пам'яті великого вигнанця», «Спростачений Прометей», «Компактна більшість і Шевченко». Вони всі невеликі за обсягом (від чотирьох до дванадцяти сторінок), але ґрунтовні, спостережливі та оригінальні, адже в них критик намагається представити *власну концепцію* шевченкової творчості, репрезентувати ідейно-художні концепти.

Метою нашої статті є дослідження принципів функціонування ідейно-художніх концептів у творчості Тараса Шевченка з точки зору Д.Донцова-літературознавця на матеріалі розвідки «Козак із мільона свинопасів».

Досягнення цієї мети передбачає реалізацію конкретних завдань:

- назвати твори Т.Шевченка, що стали об'єктом аналізу науковця;
- детально дослідити два принципи угруповання Д.Донцовим головних ідейно-художніх концептів у творчості Кобзаря ;
- виявити літературознавчі проблеми, які порушив науковець у розвідці «Козак із мільона свинопасів»;
- обґрунтувати донцовське бачення світогляду Т.Шевченка як відображення комплексу поглядів представника «козацької верхівки»;

- розкрити риси Д.Донцова як літературного критика;
- простежити донцовську інтерпретацію естетичних категорій.

Стаття «Компактна більшість і Шевченко» була написана у 1935 році. Вона нараховує дев'ять сторінок і побудована нетрадиційно, бо складається із дванадцяти (пронумерованих Д.Донцовим) пунктів, кожна з яких репрезентує конкретну донцовську ідею. Зауважимо, що така архітектонічна модель ще жодного разу не була оприлюднена критиком.

Якщо у перших чотирьох пунктах статті Д.Донцов розкриває образну систему шевченкових творів, то у наступних восьми виокремлює і пояснює такі концепти у його віршах та поемах 1843-1847 та 1859-1861 років: «великопанську іронію» [3, с.373], *віру, волю, лихо, море, сонце, хату, садок, покаяння, мрію* (схема № 3, № 4). На думку критика, ці образи невід'ємно пов'язані із формуванням *громадського ідеалу, громадянської позиції*, світогляду ушлявленого українського поета та виступають ключем до розуміння всієї його творчості. Поступово впродовж статті науковець створює портрет свого Т.Шевченка-поета, наділеного рисами аристократизму та найшляхетнішими вадами середньовічного лицаря. Так, Д.Донцов упевнений, що світогляд і творчість Кобзаря позбавлена *покаяння*. Незважаючи на те, що п'ятий пункт займає лише один абзац, тут критик розкриває важливу рису «козацької етики» і передає її словами Ніцше: ««Шляхетна (*vornehm*) людина шанує того, хто панує над собою, хто вміє говорити і мовчати»»[3, 373].

Обґрунтовуючи цей філософський вислів, науковець пояснює *мотив каюття* у світогляді та творчості Т. Шевченка. Таким цілісним, суцільним (враховуючи і світогляд, і творчість) розумінням цього мотиву, на нашу думку, критик підкреслює не конкретне тривіальне некаюття поета перед російським царатом чи перед певною особою (Миколою 1), а про прояви непокаянної поетової *свідомості*, про глибоко психологічний, внутрішній *стан некаюття*, що назавжди, впродовж усього життя, охопив Кобзареву душу. За цих причин науковець вважає, що для поета просити милостиню, каютися - значить бути «невільником». Він переконує читача, що Т. Шевченко каюття «ненавидів», тому весь час ««карався, мучився, але не каювся»»[3, 373]. Як бачимо, критик звертається до поезії Кобзаря *Н Н* («О думи мої! О славо злая!..»), але не називає її. Переконуємося, що Д.Донцов у 1935 році цитує саме ті слова поета, які за радянських часів стали загальноновживаними, хрестоматійними, а сам науковець, хоч і спорадично, але один із перших дослідників порушив мотив каюття у творчості митця.

Ми схильні думати, що в донцовській інтерпретації шевченківське некаюття не було ситуативним, тобто таким, що має прояв лише за певних, невольницьких умов (на засланні). В оцінці критика упродовж свого короткого життя великий український поет не визнав власної провини, гріховності, тому жодного разу не намагався спокути власні гріхи. Ми вважаємо, що Д.Донцов не простежив у світогляді (а тому й у творчості) поета мотивів самокатування (наприклад, на матеріалі поезії «Чи то недоля та неволя») або запізнілого каюття (скажімо, вірш «А.О.Козачковському»), хоча ці твори також належать до того *останнього* шевченківського періоду життя і творчості, який зацікавив критика. Переважно саме вірші цього періоду стали доскіпливим об'єктом вивчення науковця.

У шостій та сьомій тезах, посилаючись на шляхетні слова із прозових творів Т.Шевченка, Д.Донцов говорить про «великопанську іронію» [3, с.363](підкресл. Нами. – В.К.) та «велику *віру*»[3, 374] (підкресл. нами – В.К.), які за спостереженням критика виступають ознакою

творчості Кобзаря, тому що споконвіку притаманні українському менталітету. Науковець влучно використовує думку П.Куліша про те, що «веселість була до певної міри обов'язкова для запорожців як противага сумові, який низові братчики уважали більш, ніж за гріх»[3, с.373] та водночас полемізує із М. Драгомановим (який помилявся, бо, з точки зору Д.Донцова, спотворено розумів шевченкове глузування як «жарт і цинізм»[3, 374]) . Критик помічає і коментує широкий спектр Кобзарєвої іронії – *жарт, глузування, дотеп*. Зауважимо, що тут Д.Донцов не подає найменування його творів, хоча, на нашу думку, доречно цитує поему «Сон», вірші «Якби – то ти, Богдане, п'яний», «За що ми любимо Богдана?», «Лікері», послання «І мертвим, і живим...» та «Н.Т.» : «Він глузує - з самого себе, з Богдана, з «великомучениці-куми», з «витріщених очей» гречкосія, з громади, з «візантійського Саваофа», що «куняє» замість правити світом і пр.» [3, с.373]. Як бачимо, критик наголошує на тих мотивах і темах, які насправді будуть об'єктами шевченківської насмішки: колоніальна політика царизму, панська псевдокультура, вчинки Б.Хмельницького. Назвав Д.Донцов і поетову самоіронію, яка до сьогодні не вивчена. На нашу думку, науковець один із перших у шевченкознавстві окреслив у творчій спадщині великого українського поета сатиричні засоби відтворення дійсності. Пізніше, у 60-х роках ХХ століття, цю проблему ґрунтовно вивчить Ю.Івакін.

У восьмому пункті критик різнобічно, на матеріалі таких різножанрових творів, як «Гайдамаки», «Ми в восени такі похожі», «Близнюки» та «Щоденник», пояснює громадський ідеал Т.Шевченка . Науковець припускає, що «сповидно – і він (Т.Шевченко - В.К.) думає про ідилію»[3, 374]. Внаслідок того поет вживає образи *сонця, моря, хати або садку*, які були споконвічними українськими символами ідилії. Разом з тим критик (скоріше інтуїтивно) зупиняється на *звуковому* навантаженні цих образів, адже недаремно цитує поему «Гайдамаки» Кобзаря й коментує так: «Йому хочеться бачити, «як сонечко сяє», як «грає море», як *співає* птах, як *гомонить* байрак..»[3, 374] (підкр. нами. – В.К.). Правда, такий звукопис науковець залучає не для пояснення образів або художньої майстерності Т.Шевченка. На нашу думку, в контексті поезики Кобзарєвих творів звукові та слухові образи більш ґрунтовно вивчатимуть вже сучасні шевченкознавці, наприклад, Г. Ключек, М.Коцюбинська та інші вчені.

Функціональне призначення образів *хати, моря, садка або сонця* у вищеназваних творах Т.Шевченка, з точки зору Д.Донцова, інше, полісемантичне. По-перше, ці образи є складовими частинами Кобзарєвого розуміння ідилії. Критик вважає, що міркування поета «про ідилію» - це авторський емоційно-настрійний «відступ», який виправданий («оправданий» [3, с.374]), тому що митець не звеличує, не культивує - «як Куліш або Квітка»[3, с.374] - «неробство на ріднім загумінку» [3, с.374]. По-друге, такий відступ дає змогу Т.Шевченку (в інтерпретації Д.Донцова) увиразнити протиставлення («опозицію»[3, с.374]) «естетичного націоналізму»[3, с.374] Кобзаря до російського «ідеалу номади» [3, с.374] (номада – давньогрецька назва кочовиків, [7, с.469]): «Сьому краєвидові номада – протиставляв він, якого номад загнав в пустиню, - свою хатину і садок»[3, с.374]. Тобто в оцінці Д.Донцова шевченкові образи садка або хати - ще й специфічні українські *символи*, відмінні від російських «заїздів, капличок та шинків» [3, с.374]. Вони не уособлюють «хуторянської сести» [3, с.374] і з потреби можуть стати справжніми bastіонами боротьби.

По-третє. За допомогою цих концептів Д.Донцов пояснює шевченкове розуміння *щастя*, а ми спостерігаємо порушення, *зміщення*

традиційних естетичних категорій: «Він не зносив ідилії і так званого демократичного щастя. В щастя землероба, відтязого від світа – для нього – всупереч до інших – була н у д а ...Щастя і нуда – для нього, як бачимо, синоніми!...Шевченко протиставляє – не «щастя» «нещастю» (біді, нужді), а «насолоду» «нуді», так як передше – не «добро» - «злому», а «шляхетне» - «нікчемному»»[3, с.374-375] (підкресл. – Д.Донцова). Із наступної схеми видно, як усталені, традиційні, бінарні естетичні категорії [2, 6, 9] видозмінюються відповідно до розуміння їх критиком:

Схема № 1

Традиційні естетичні категорії	Донцовська інтерпретація шевченківських естетичних категорій
Добро-зло	Шляхетне - нікчемне
Щастя-нещастя	Нуда-насолода

Ми схильні вважати, що Д.Донцов відхиляється від традиційного трактування гармонії [2, 6, 9]. Предметом естетичного зацікавлення науковця виступає категорія *героїчного*: «Се дві протилежні концепції «утілітаризма»: крамарська і героїчна – «грецькосійська» і «войовницька»»[3, с. 373]. Героїчне в літературі – це етико-естетична категорія, одна із форм вияву високого, яка в рецепції критика виступає одним із *образів* гармонії та інтерпретується ним такі:

Схема № 2 Гармонія героїчне (величне, шляхетне)

На думку Д.Донцова, категорія щастя у творчості Т.Шевченка невід’ємно перетинається із поняттям *волі*. У дев’ятій тезі він слушно зауважує, що воля – неодмінна складова філософсько-світоглядної позиції Кобзаря. Критик називає такі різножанрові твори Т. Шевченка, як «Гайдамаки», «Петрусь», «Минають дні», «Музика», «На вічну пам’ять Котляревському», «Іван Підкова» і пояснює, за яких причин український народ втратив бажання волі. Він вважає, що супутником концепту волі у названих творах Кобзаря буде концепт *доли та лиха*. У цих творах Т.Шевченка зазвичай простежується постійний *пошук волі* - «не волі тих, що собі *«ідилії»* творили» [3, с.376] (підкресл. нами. – В.К.), а такої волі, «щоб *«гарцювала»*..., *«танцювала»*, *«трупамі засівала поле»*»[3, с.376]. Відповідно до цього, Д.Донцов своєрідно резюмує, що поетовим «наставленням» [3, с.376] є думка про те, що «..не проте було добре жити в колишній Україні для Шевченка, хоч в ній «лихо танцювало», а якраз *тому*. А проклинав він свою, миколаївську добу не тому, що в ній «лихо танцювало», а тому, що *збракло танцюр*, що збезбарвилось життя, «бур’яном укрилось», що «сміттям з помела» зробилися люди. Він *ототожнював* «танець лиха» з «долею, що прокинулася», тому любувався давниною» [3, с.376-377] (підкресл.нами – В.К.).

У рецепції Д.Донцова шевченківський *образ волі* не має, на нашу думку, романтичного, піднесеного спрямування (хоча поеми Кобзаря він обирає романтичні). Крім того, цей образ критик детально не вивчає у різних художніх вимірах, параметрах, контекстуальних площинах. Але образ волі він трансформує як вияв власне шевченківської розкутої особистості, як маніфестацію українського духу, який, з точки зору

науковця, занепає, бо «збездарилось» [3, с.376] і життя, і люди. Отже, в уявленні критика образ шевченкової волі – не ілюзорне, невиразне чи ідилічне поняття, а ознака та поштовх до відродження козацького духу, спосіб ідентифікації героїв-лицарів.

Звертаємо увагу на спостережливо примічений та майстерно розкритий науковцем концепт *моря*. У сучасному шевченкознавстві цей образ, на нашу думку, досконало не вивчений. Характерно, що критик не вказує на конкретні твори Т. Шевченка, де б домінувала морська тематика, ймовірно тому, що хоче підкреслити концепт моря як *один із важливих, наскрізних, завжди присутній* у його творчості: «Море, «миле море» - стихія вікінгів, символ небезпечного простору, колиска великих націй старого й нового світа, шлях великий проходив і основників імперій – в цілій творчості Шевченка чує його подмук. ..Коли читаємо в Шевченка про Стамбул, Скутарі, Візантію, про виправи наших недошлих Вілямів-Завойовників – бачимо сей офезний дух. Море як елемент шевченкової творчості – більше аніж детальні коментарі – відслонює його не «ратайську», а «войовницьку» душу» [3, с.378-379].

Ми можемо припустити, що дослідник мав на увазі *всю* творчість Кобзаря, тому й не деталізує та не цитує його мариністики. Переконаємось: якщо звернутися до ранніх творів Т. Шевченка, то спостерігаємо, що в поемі «Іван Підкова» цей образ - один із провідних упродовж *усього твору*: на початку, коли очолювані «батьком-отаманом» [8, 56] запорожці збираються до Царграда («На байдарках! Море грає – Ходім погуляти!...» [8, с.55] (підкресл. нами – В.К.), та наприкінці, коли «Знову закипіло Сине море», а Іван Підкова «вздвж байдака» «..на хвилю Мовчки поглядає» [8, с. 56]. У поемі «Тарасова ніч» цей образ невід'ємний від образів гір, поля, доли, віри, могил [8, с. 37]; у поезії «До Основ'яненка» море виступає у двох значеннях: це метафоричний образ (бо «кров л'яха, татарина» «морем червоніла» [8, с.52]) та персоніфікований [8, с. 53]. Названий концепт наявний у «Тополі» [8, с. 46], «Думці» [8, с. 11], «Тяжко, важко в світі жити» [8, с. 13], «Н. Маркевичу» [8, с. 56], «Тече вода в синє море» [8, с.11] - фактично, в усіх ранніх творах Кобзаря. У творах Т.Шевченка більш пізнього періоду (циклу «В казематі» та у поезіях 1860 років) також помічаємо образ моря (наприклад, у віршах «Не спалося, а ніч – як море», «Сон» («Гори мої високі»), у поемі «Марина» тощо).

З одного боку, в оцінці Д.Донцова концепт моря не несе фольклорної генези (як і образи хати, сонця або садку), більше уособлює вільний дух та «небезпечну» [3, с.378] стихію, а з іншого - він романтизований та символічний, бо простежується у багатьох значеннях (у тому числі вказує на поетів непокірний, незламний, «вибуховий» [3, с.380] світогляд). Отже, мариністика у творчості Т. Шевченка – одна з недосліджених на сьогодні літературознавчих проблем, на полісемантичну ознаку якої чи не вперше було вказано Д.Донцовим.

Відомий український дослідник О.І.Білецький слушно наголошував, що завдання фахового критика полягає в тому, щоб суцільно представити та проаналізувати літературний процес, не вилучаючи жодної постаті із нього. Досліджуючи значення Т.Шевченка в історії українського суспільного та літературного руху, Д.Донцов у статті «Козак із мільона свинопасів» відтворив літературознавчу панораму, зіставляючи ідейно-художню концепцію Кобзаря з такими українськими митцями ХІХ століття, як Франко, Кулик та Косяченко. Ми спостерегли, що при цьому він іноді штучно вилучає той аспект, який найяскравіше увиразнює його власну концепцію. Скажімо, такими «односторонніми» впровадженнями є вилучення – композиційні вкраплення – з творчості І.Франка. Наприклад, зупинившись на ознаках слави у творах Т.Шевченка 1843-1859 років, критик згадує каменярів Франка, які «не

бажали ...слави людської» [З, с.373] та резюмує, що вони «не герої» [З, с.373] були, бо «рабами волі стали» [З, с.373]. Донцовський приклад доречний за контекстом (тому що передає одну із ознак концепту слави – славу як імпульс до дій), але франковий задум «Каменярів» такими закладами, на нашу думку, переданий спрощено та однобічно.

Загалом, науковець звернув увагу на творчість Франка, Кулика та Косяченка принагідно, виокремлюючи в їхній спадщині лише ті риси, які найбільше підкреслюють відмінності із світоглядом Т.Шевченка. Разом з тим, на наш погляд, такий вибір ним обумовлений, адже як головний редактор ЛНВ критик ставив перед собою інакше завдання: сформулювати світогляд пересічного українця та наблизити світобачення Кобзаря до сучасності. Отже, посилання на твори інших авторів, на нашу думку, – ілюстративний принцип донцовського аналізу, завдяки якому критик коли відтінює, а коли й увиразнює риси шевченкової творчості.

Водночас ми вважаємо, що, вивчаючи полісемантичні ознаки образу слави, науковець не зовсім логічно, а тому опосередковано і фрагментарно, уривчасто говорить про «останню сорочку» («Розрита могила») [З, с.372], «дитину голодну» [З, с.372], про матір, яка «жала на панщині» («Сон») [З, с. 372] та запевняє, що ці твори Т. Шевченко написав «як дань своєму століттю» [З, с. 372]. На нашу думку, Д.Донцов фактично позбавляє Кобзаря антисамодержавної та антикріпосницької тематики творчості (хоча і говорить про це *між іншим, побіжно*), віддаючи перевагу національному та історичному аспектам. Так, в одинадцятому пункті статті критик не трактує кріпацтво як соціальне лихо та не вважає його причиною написання поетових творів. Науковець наголошує, що Т. Шевченко «хоч бачить кріпацтво» [З, с. 377], але більше переймається занепадним станом України та українців: «... де колись «паслися коні» - «трава зеленіє», а в осідку давньої січової анархії – «мудрий німець картопельку садить» [З, с.377].

Між тим дослідження принципів функціонування ідейно-художніх концептів у творчості Т.Шевченка сприяло визначенню Д.Донцовим рис новаторства та головного мотиву поезії Кобзаря: «Тому, коли провідною ниткою поезії гречкосіїв – є «визволення», сею ниткою в Шевченковій поезії – є «панування». *Нема мабуть поета, в якого так часто проходило б се слово в найрізномірніших комбінаціях: гляди Тарасова Ніч, - Іван Підкова, - До Основ'яненка...*» [З, с. 375] (підкресл. нами – В.К.). Тому як літературний критик Д.Донцов пропонує власне інтерпретування центрального мотиву творчості Кобзаря, яке і до сьогодні різниться із думкою сучасного шевченкознавства.

Панувати в рецепції критика - означає зобов'язати українських митців у своїх творах зображувати процес володарювання у своїй країні і в душі героїв: «не від кого не залежати» [З, с.375], не перейматися «втішними стражданнями» [З, с.375] «за шмат гнилої ковбаси» [З, с.375], обіцяної коли росіянином, коли справним німцем; змальовувати головних героїв гідними та достойними (із «високим найняттям» [З, с.379]) шляхетними воїнами. Ми вважаємо, що така донцовська трактовка нічого спільного із традиційно визначеною в українському шевченкознавстві (де час від часу відповідно до політичної заангажованості країни привалював громадянський, соціальний чи національний мотиви творчості) не має, адже критик наголошує: «Коли б він був співцем лише певного суспільного ідеалу (проти кріпацтва) або національно-політичного (за самостійність) – то зійшов би на другий плян з хвилию скасування кріпацтва або досягнення незалежності. Але – в дійсності – й в сім останнім випадку не втратить він свого значіння, бо є ширший, бо криком кричить з нього пригадка того високого найняття душі, з яким

тримаються, а без якого падуть правлячі верстви, яке в часи долі ще більше не сміє їх покинути, аніж в часи неволі» [3, с. 379].

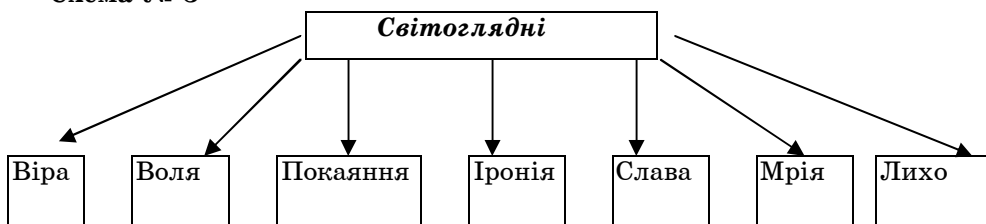
Як бачимо, Д.Донцов більше схиляється до думки про *ідеологічне* та *«ідейне»* спрямування поетової творчості, але, вивчаючи його світогляд, фактично відтворює ідеологію Т.Шевченка як ідеологію *представника «вибраної меншості»* (*козацької верхівки, провідної верстви*): «Шевченко був першим добушем ідеї – не «всіх» (не «мільонів»), що кричали в світ про свої кривди, а – тої вибраної меншості, яку викликав з минулого, яка панувала й робила історію нації. Тому власне був найбільш національним поетом» [3, с. 379]. У результаті (на думку критика) світогляд Т. Шевченка не тільки був взаємопов'язаний, а й *формував та спрямовував* його творчість. Наше міркування підтверджує і багаторазове (трикратне) цитування «Щоденника» Д.Донцовим Кобзаря (відомо, що мемуарний жанр якнайбільше відтворює світогляд митця).

У статті «Козак із мільйона свинопасів» науковець хоч і не підкреслює, але достатньо чітко визначає місце та значення поета в *повсякденний, пересічний* для країни час. Отже, для критика дуже важливим було показати не лише виняткову місію поета-деміурга у *кризову* епоху (як ми вже простежили на прикладі творчості Лесі Українки [5]), а й відтворити призначення поета щодня - у той час, коли «трава зеленіє», а на Україні «мудрий німець картопельку садить» [3, 377]. Як бачимо, Д.Донцов звертається до послання Т.Шевченка періоду «трьох літ» «І мертвим, і живим, і ненарожденним...», хоча назву не зазначає. З позиції критика, великий український поета «...не тільки не тішиться, а хоче «світ запалити», з його травою і картопелькою...» [3, 377]. Для поета не потрібні надзвичайні суспільно-політичні кризові умови або історичні катаклізми, тому і «на *сучасність* (підкресл. нами. –В.К.) свою нарікав не так тому, що було в ній «не добре жити», що зубожіла, як тому, що «заснула» [3, 377] (курсив – Д.Донцова). Тут літературний критик вдається до *художнього паралелізму*, тому що уподібнює та зіставляє стан України *часів Шевченка* та *сучасну* добу (тридцять років ХХ століття). Цим він досягає особливої виразності, переконливості, контрастності, ефекту безпосереднього спілкування з читачем.

Висновки: Зваживши на вищевстановлене, можна резюмувати таке.

Ми окреслюємо *два* принципи угруповання Д.Донцовим шевченківських домінуючих ідейно-художніх концептів. Перший – світоглядний. Критик не вдається до періодизації поетової творчості, внаслідок чого не розрізняє романтичних чи фольклорних образів, не вивчає їхньої генези. Тут основним принципом критичного аналізу є *не текстуальне студіювання, а дослідження авторського світогляду*, виокремлення яскравих, особистісних рис, які сприяють формуванню громадської позиції митця і формують його творчість. Унаочнюємо:

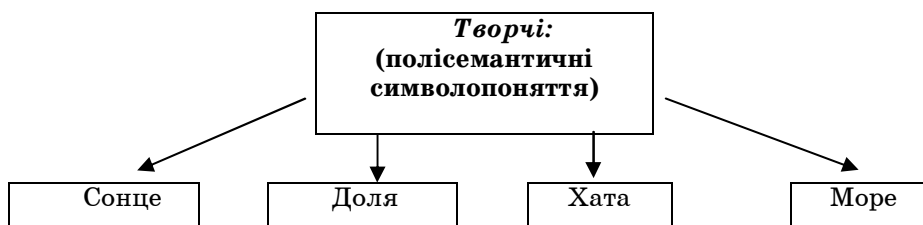
Схема № 3

Другий принцип – творчий. Важливим складником створення поетового багатоаспектного образу України є *полісемантичні символіпоняття*, які Д.Донцов не тільки називає, проте коротко, влучно, але різнобічно розглядає. Як правило, вони несуть у собі

конотативний символічний характер і наскрізно проходять через всю творчість поета. Між тим, у розробці образів саду, сонця, долі, моря критик виявив значну оригінальність, тому що, на нашу думку, знехтував тривалою фольклорною та романтичною літературною традицією, на яку спирався Т.Шевченко. Представимо детально:

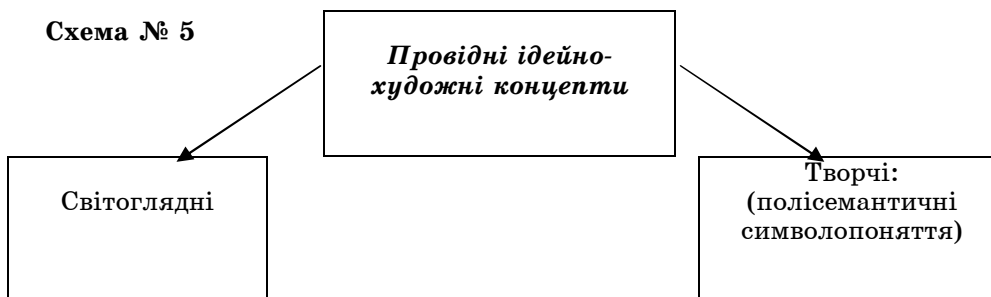
Схема № 4

У сукупності світоглядних та полісемантичних символоняття формується донцовське осмислення феномену шевченківського образу України. На нашу думку, таке потрактування суголосне із сучасним онтологічним розумінням поетичної візії України у творчості Кобзаря. Наприклад, сучасний вчений Г.Штонь, з'ясовуючи сутність «плащаничного лику України» [10, с.15] слушно наголосив: «Невлонно-влонний, різнополюсовий, з багатьма pro і contra як морального, так і соціального гатунку, а головне – живий у сенсі передовсім духовному. І саме таким його треба повіршево і вседоробково зчитувати, апелюючи не до спорадичних поетових уповзань на Вашингтона, сокиру, ріки вражої крові, а до символоняття гай, поле, степ, діброва,...хата, садок...» [10, с.15] (підкресл. нами – В.К.).

Таким чином, провідні ідейно-художні концепти, на наш погляд, можна унаочнити так:

Схема № 5

Вивчення ідейно-художніх образів Т.Шевченка в рецепції Д.Донцова поглиблює розуміння не лише засад творчості й художнього мислення як великого Кобзаря, так і науковця, але демонструє неоднозначність літературно-критичного процесу 1-ї половини ХХ століття. Порушена нами проблема варта ретельного критичного аналізу. Такий розгляд дозволить повно відтворити епоху 30-х років ХХ століття в літературознавчому та історико-психологічному аспекті. А це свідчить про **перспективи дослідження**.

THE PRINCIPLES OF IDEA-ARTISTIC CONCEPTS IN TARAS SHEVCHENKO'S CREATIVE WORKS: DMYTRO DONTSOV'S RECEPTION

V.V. Kolkutina

The article investigates outlooking and creative ideological and creative images of T. Shevchenko, from the point of view of Dontsov-specialist in literature. The features of Dontsov as specialist in literature are revealed.

Key words: ideological and artistic images, literary problems

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баган О. Вічний будитель нації (до 125-ї річниці від дня народження Дмитра Донцова) / О. Баган // Дивослово. – 2008. – № 9. – С.56-59.
2. Боров Ю. Эстетика: [Текст] / Ю.Боров - М.: Издательство политической литературы, 1988. – 496с.
3. Донцов Д. Козак з мільйона свинопасів / Д.Донцов // Вісник. – 1935. – Річник 3, Т.2. -Книжника 5. – С.369-381.
4. Зеров М. Леся Українка // Українське письменство ХІХ ст. Від Куліша до Винниченка: нариси з новітнього укр. письменства: статті / Микола Зеров. – Дрогобич, 2007. – С. 357-398.
5. Колкутіна В. Новаторство Лесі Українки в реценції Дмитра Донцова (на матеріалі статті «Поетка українського рисорджименту») / В.Колкутіна // Історико-літературний журнал. – Одеса, 2009. – Вип. 16. – С. 231-244.
6. Савилова Т.А. Эстетические категории. Опыт классификации / Т.А.Савилова – К. : Вища школа, 1977. – 98с.
7. Словник іншомовних слів /ред.-упоряд. О. Мельничук. – К.: Головна редакція УРЕ, 1975. – 774с.
8. Шевченко Т.Г. Кобзар / Т.Г. Шевченко. – Донецьк: БАО, 2008. – 480с.
9. Шестаков В.П. Гармония как эстетическая категория: ученик о гармонии в истории эстетической мысли / В.П. Шестаков. – Москва: Наука, 1973. – 231с.
10. Штонь Г. Т.Шевченко та І.Франко. Поетичні візії України. Онтологічна спільність та відмінність / Г.Штонь // Слово і час. – 2008. – № 3. – С.12-17.

Надійшла до редакції 27 листопада 2009 р.